

ANAOKUL VE İLKOKUL ÇOCUKLARINDA CİNSİYETİN ÖDÜL DAĞITIMINA ETKİSİ

Yard.Doç.Dr. Deniz ŞAHİN (*)

ÖZET

Çocukların ödül dağıtma davranışlarında, kendilerinin ve ödülü dağıttıkları kişilerin cinsiyetlerine bağlı bir farklılığın bulunup bulunmadığı incelenmiştir. Bu amaçla 5-6 ve 8-9 yaş gruplarından seçilen ve yarısı kız yarısı erkek olan 320 deneyeğin, bir "yap-boz" bulmacasında başarılı ya da başarısız olması sağlanmış; ayrıca deneyeğe, hemcinsi ya da karşı cinsten olan bir başka çocuğun da aynı görevde başarılı ya da başarısız olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, deneklerden dört kalemi kendileri ile bu çocuk arasında dağıtmaları istenmiştir. Bulgular, denek cinsiyeti ve ödül dağıtılan kişi cinsiyeti temel etkilerinin anlamlı olmadığını göstermiştir. Ancak ortak etki düzeyinde, 8-9 yaş kız çocuklarının başarı ve başarısızlıktan bağımsız olarak erkek çocukların ise, başarısızlık koşulunda karşı cinsten olan çocuklara ödülünden daha fazla pay verdikleri gözlenmiştir.

Ödül bölüştürme davranışlarında cinsiyet değişkeninin etkisi, daha çok eşitlik ya da hakçalık ilkelerinden birinin kullanılmasına yol açan etkenlerden biri olarak incelenmiştir. Hakçalık ilkesi ödülleri kişilere katkıları oranında dağıtılmasını ifade ederken, eşitlik ilkesi de katkı farklarını gözönüne almadan herkese aynı miktarda bölüştürülmesine işaret eder. Ödül dağıtımını ele alan bu çalışmalarda, genellikle erkeklerin ödülleri, üretilen iş miktarındaki farklılığı gözönüne alarak hakçalık ilkesine; kadınların ise üretilen iş miktarının eşit ya da farklı oluşuna bakmaksızın eşitlik ilkesine göre

(*) Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

dağıttıkları görülmüştür (Callahan-Levy ve Messé, 1979; Jackson, 1987; Lane ve Messé, 1971; Leventhal ve Lane, 1970; Major ve Adams, 1983; Mikula, 1974; Sagan, Pondel ve Wittig, 1981).

Ödül dağıtımında ortaya çıkan cinsiyet farklılıklarına çeşitli açıklamalar getirilmiştir. Örneğin Leventhal'a (1973) göre, kadın ve erkeklerin ödül dağıtma davranışları arasındaki farklılık kişilerarası ilişkilerdeki amaçlarının değişik olmasından kaynaklanmaktadır. Erkekler, ahenkli kişilerarası ilişkilerde başarı kazanmaya yöneliktirler. Kadınlar ise, birlikte olma amaçlarına erişmek, sıcak ve dostça insanlararası ilişkiler kurmak için hakçılık ilkesinden saparlar.

Kadınlarla erkeklerin ödül bölüştürme davranışları arasında görülen farklılıkların bazı ortamsal etkenlere bağlı olarak değişebileceğine işaret edilmiştir. Örneğin Major ve Deaux (1982), ödülün dağıtıldığı diğer kişinin cinsiyetinin bu etkenlerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Major ve Deaux'a göre, ödül dağıtma davranışlarını ele alan araştırmalarda deneklerin, kendileriyle aynı görevde çalıştığını sandıkları diğer kişiler genellikle hemcinsleri olmuştur. Bu nedenle gözlenen cinsiyet farklılıklarının dağıtıcı rolündeki deneklerin cinsiyetlerinden mi yoksa ödülün dağıtıldığı kişinin cinsiyetinden mi kaynaklandığı açık değildir. Ancak, diğer kişinin deneklerle aynı ve farklı cinsiyetten olduğu Messé ve Callahan-Levy'nin (1979) çalışması, ödül dağıtımındaki cinsiyet farklılıklarının hem deneklerin hem de diğer kişinin cinsiyetlerinin bir işlevi olduğunu göstermiştir. Bulgular, kadınların diğer kişiye erkek ya da kadın oluşuna bakmaksızın daha cömert davrandıklarını, oysa erkeklerin diğer kişiye, karşı cinsten olduğunda hemcinsi olduğu duruma kıyasla daha cömert davrandıklarını ortaya koymuştur. Kahn, Nelson ve Gaeddert (1980) ise, karşı cinsten ve aynı cinsten olmak üzere üç kişilik gruplarda deneklerin kendilerine ve diğerlerine ödül dağıtma davranışlarını incelemişlerdir. Ödül dağıtımında deneklerin cinsiyetlerinin bir etkisi görülmemiştir; ancak, grubun cinsiyet bileşiminin bir etkisi bulunmuştur. Hem erkekler hem de kadınlar, deneğin dışında bir ya da iki kadından oluşan gruplarda hakçılık, deneğin dışındaki iki kadından oluşan gruplarda ise eşitlik ilkesine göre dağıtımları tercih etmişlerdir. Bu çalışmanın

bulguları, bir yerde, diğer kişilerin cinsiyetlerinin ne tür bir dağıtımın haklı olduğu kararına bir ipucu oluşturduğunu aklı getirmektedir. Her iki cins de, kadınların erkeklere kıyasla eşit bölüştürmeleri daha çok tercih ettiklerini ve erkeklere kıyasla kadınlara daha cömert davranmanın uygun olduğunu düşünmüş olabilirler.

Yapılan görevin cinsiyete özgü bir görev olup olmaması ve denegin başkaları üzerinde olumlu izlenim yaratma çabası da Major ve Deaux'un (1982) işaret ettiği diğer ortamsal etkenlerdir. Reis ve Jackson (1981) tarafından yapılan bir araştırma, görevin cinsiyet bağlantılı niteliğinin ödül bölüştürme davranışlarını etkilediğini göstermiştir. Erkeğe uygun bir görevde tipik cinsiyet farkı örüntüsü gözlenmiştir: erkekler, ödülü diğer kişi erkek olduğunda hakçalık, kadın olduğunda eşitlik ilkesine göre; kadınlar ise diğer kişinin cinsiyetine bakmaksızın eşit olarak dağıtmışlardır. Öte yandan, kadına uygun görevlerde hem erkekler hem de kadınlar hemcinslerine hakçalık ilkesine göre ödül dağıtmışlardır.

Deneklerin başkaları üzerinde olumlu izlenim bırakma çabalarının ödül bölüştürme davranışlarını etkileyebileceği Kidder, Bellettire ve Cohn (1977) tarafından yapılan bir çalışmada görülmüştür. Anılan çalışmada, ödül bölüştürme herkesin gözü önünde olduğu zaman kadın ve erkeklerin yaygın rol beklentisi doğrultusunda davranış gösterdikleri, ancak gizli olduğunda kadınların hakçalık erkeklerin ise eşitlik ilkesine göre davrandıkları bulunmuştur. Bir başka deyişle, hem kadın hem de erkeklerin kendilerini başkalarına, geleneksel rol beklentilerini gerçekleştiriyor biçiminde gösterdikleri gözlenmiştir. Bununla ilişkili olarak Reis ve Jackson da (1981) araştırmalarında, hem kadın hem de erkek deneklerin karşı cinsten olan diğer kişiye hemcinslerine kıyasla daha fazla ödül dağıtmalarını, hoş görünmek amacıyla cömert davranmış olabilecekleri şeklinde yorumlamışlardır.

Ödül bölüştürmede haklılık anlayışını inceleyen araştırmaların bir bölümü de, bu anlayışın nasıl geliştiğini belirlemek amacıyla çocuklarla yürütülmüştür. Ancak, bu araştırmaların bazılarında cinsiyet farkı görülmemiş (Lane ve Coon, 1972; Lerner, 1974; Streater ve Chertkoff, 1976), bazılarında da yetişkinlerle yürütülen araştırma sonuçlarına paralellik gösteren bulgular elde edilmiştir. Örneğin Benton

(1971), Leventhal ve Anderson (1970), Leventhal, Popp ve Sawyer (1973), ödül bölüştürürken erkeklerin hakçalık kızların ise eşitlik ilkesine göre davrandıklarını gösteren bulgular rapor etmişlerdir.

Görüldüğü gibi, araştırma bulguları çocukların ödül bölüştürme davranışlarında cinsiyete bağlı bir farklılığın bulunup bulunmadığı konusunda kesin bir yargıya varmaya olanak tanıyacak ölçüde tutarlı değildir. Bu olgudan hareketle bu çalışmada, çocukların ödül bölüştürme davranışlarında cinsiyete bağlı bir farkın bulunup bulunmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu konuda yürütülen diğer araştırmalardan farklı olarak, Major ve Deaux'un (1982) önerileri doğrultusunda, ödül dağıtılan kişinin cinsiyeti de dikkate alınmıştır. Ayrıca, 5-6 yaş grubu çocuklarının ödülleri hakçalık ilkesine göre dağıtabilecek bilişsel gelişim düzeyine ulaşmadıkları (Hook ve Cook, 1979) gözönüne alınarak başarı ve başarısızlık derecelendirilmemiştir. Bir başka deyişle, tam başarı ya da başarısızlık durumları ele alınmıştır. Diğer yandan, görevin niteliğinin sonuçları etkileyebileceği düşünülerek, araştırmada herhangi bir cinsiyete özgü olarak nitelendirilmeyecek nötr bir görev kullanılmıştır.

YÖNTEM

Denekler:

Orta ve üst orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden seçilen, 5-6 ve 8-9 yaş gruplarından 160'ar (80 kız, 80 erkek) olmak üzere toplam 320 çocuk araştırmaya denek olarak katılmıştır. Bu iki grup deneğin yaş ortalamaları, sırasıyla 5 yıl 8 ay ve 8 yıl 9 aydır. Ankara'da Aykan, Erken Başarı, Liz Teyze ve Hacettepe Üniversitesine bağlı Beytepe anaokulları ile 60. Yıl, Çankaya, Dr. Reşit Galip ve Özel Aykan İlkokullarının III. sınıflarından seçilen kız ve erkek denekler, deneysel koşullara, her hücrede 10'ar olmak üzere seçkisiz olarak atanmışlardır.

Vert Toplama Araçları:

Araştırmada deneklere görev olarak, daha önce bir başka çalışmada (Şahin, 1990) da kullanılmış olan "yap-boz" oyuncakları verilmiştir. Boyutları 9.6 cm x 11.7 cm olan bu oyuncaklarda, bir çerçeve içine yerleştirilmiş ve belirli bir şekilde biraraya getirildiğinde bir resmi oluşturabilecek 15 adet

küçük kare vardır. Bu çerçeve içinde, karelerin kaydırılarak yer değiştirilmelerinin sağlanması ve çerçevenin üst dış köşesinde bulunan model resmin aynısının oluşturulabilmesi için bir karelik boşluk bulunmaktadır.

Ayrıca, kendisi ile aynı görev üzerinde çalıştığını sandığı hipotetik bir çocuk arasında bölüştürmesi için her derneğe verilmek üzere, her biri farklı renk ve desende dörder kursun kalem kullanılmıştır.

İşlem:

Denekler, okullarında uygun bir odaya alınarak teker teker uygulamaya tabi tutulmuşlardır. Uygulayıcı, deneye "yap-boz" oyuncağını vererek, beş dakikalık bir sürede resmi tamamlamasını istemiştir. Başarı koşulunda, deneyin verilen sürede resmi tamamlayabilmesini sağlamak amacıyla "yap-boz" oyuncağı 5-6 yaş grubuna üzerindeki resmin tamamlanmış halinden 4, 8-9 yaş grubuna ise 7 kare sağa kaydırılmış olarak verilmiştir. Başarısızlık koşulunda ise, verilen sürede yapılabilmesini önlemek amacıyla "yap-boz" oyuncağı, üzerindeki resim tamamen karıştırılmış olarak verilmiştir. Süre dolduktan sonra uygulayıcı, deneye verilenin eşi olan "yap-boz" oyuncağını, üzerindeki resim hipotetik çocuğun başarılı olduğu koşulda tamamlanmış başarısız olduğu koşulda ise karıştırılmış şekilde, deneyinkinin yanına koyduktan sonra deneye, atandığı koşula bağlı olarak, kendisi ile aynı yaşta olduğunu belirttiği kız/erkek çocuğun verilen sürede bitirdiğini/bitirmediğini söylemiştir. Sonra uygulayıcı, deneye dört kalemi vererek bunları kendisi ile hipotetik çocuk arasında haklı olacak şekilde dağıtmasını istemiş; deneyin kendisine aldığı ve hipotetik çocuğa verdiği kalem sayılarını kaydetmiştir.

BULGULAR

Araştırmada ele alınan bağımlı değişken, deneyin kendisinin ve hipotetik çocuğun ne kadar hak ettiğini düşünerek kendisine aldığı ödül sayısı ile ölçülmüştür. Bağımlı değişkenle ilgili ölçümlere 2 (yaş) x 2 (kendi cinsiyeti) x 2 (hipotetik çocuğun cinsiyeti) x 2 (kendi başarı durumu) x 2 (hipotetik çocuğun başarı durumu) faktörlü seçkisiz grup desenine uygun varyans analizi uygulanmıştır.

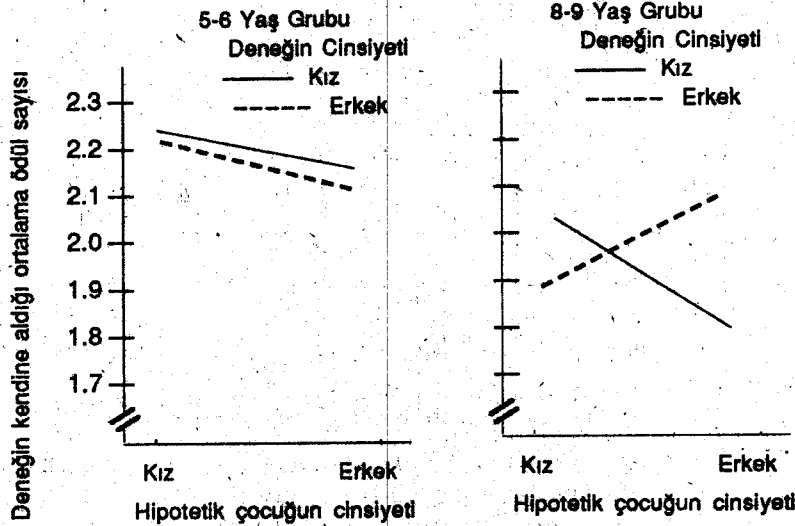
Çözümleme sonuçları, araştırmanın ilgilendiği temel konulardan biri olan deneklerin ve ödül dağıtılan kişinin cinsiyetlerinin temel etkilerinin anlamlı düzeyde olmadığını göstermiştir. Buna karşı, yaş temel etkisinin anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür ($F(1;288) = 11.07, p < .01$).

Buna göre, 5-6 yaş çocukları ($\bar{X} = 2.14$), 8-9 yaş çocuklarına ($\bar{X} = 1.96$) kıyasla kendilerine ödülünden daha fazla pay almışlardır. Deneğin kendi başarı-durumu temel etkisi de anlamlı düzeydedir ($F(1,288) = 104.13, p < .001$.) Denekler, kendileri başarılı iken ($\bar{X} = 2.34$) başarısız oldukları duruma ($\bar{X} = 1.76$) kıyasla ödülünden daha fazla pay almışlardır. Ayrıca, hipotetik çocuğun başarı durumu temel etkisi de anlamlı düzeydedir ($F(1,288) = 123.03, p < .001$.) Denekler, hipotetik çocuk başarısız olduğunda ($\bar{X} = 2.36$) başarılı olduğu duruma ($\bar{X} = 1.74$) kıyasla kendilerine ödülünden daha fazla pay almışlardır.

Öbür yandan, deneklerin kendilerine aldıkları pay üzerinde kendi başarı durumları ile yaşın anlamlı ortak etkisi görülmüştür ($F(1,288) = 90.99, p < .001$). Beş-altı yaş grubundaki deneklerde, başarılı ya da başarısız olma kendilerine aldıkları payın miktarını etkilemezken, 8-9 yaş grubunda etkilemiştir; şöyle ki, bu yaş grubundakiler, hipotetik çocuğa kıyasla kendilerine, başarılı olduklarında daha fazla ($\bar{X} = 2.51$), başarısız olduklarında daha az ($\bar{X} = 1.4$) pay almışlardır. Hipotetik çocuğun başarı durumu da yaş ile ortak etki göstermiştir ($F(1,288) = 47.29, p < .001$). Buna göre 5-6 yaş grubundakiler, hipotetik çocuk başarılı olduğunda kendilerine diğeri ile hemen hemen eşit ($\bar{X} = 2.02$) pay alırken, başarısız olduğunda daha fazla ($\bar{X} = 2.26$) pay almışlardır.

Araştırma açısından önemli bir bulgu da deneğin cinsiyeti ile hipotetik çocuğun cinsiyetinin ortak etkisinin anlamlı düzeyde olmasıdır ($F(1,288) = 3.99, p < .05$). Buna göre kızlar, hipotetik çocuk kız olduğunda ($\bar{X} = 2.16$), erkek olduğu duruma ($\bar{X} = 1.95$) kıyasla kendilerine daha fazla pay almışlardır. Öte yandan erkeklerin kendilerine aldıkları payın miktarı, hipotetik çocuğun cinsiyetine göre değişmemiştir. Ancak, Şekil-1'de görüldüğü gibi, deneklerin kendi cinsiyetleri ile hipotetik çocuğun cinsiyetinin ortak etkisi yaşa göre de değişme göstermektedir ($F(1,288) = 4.92, p < .05$). Beş-altı yaş grubunda

erkeklerde de kızlarda da kendilerine aldıkları payın miktarı hipotetik çocuğun cinsiyetine göre değişmemiştir. Öte yandan 8-9 yaş grubunda ise, kızlar kendilerine hipotetik çocuk kız olduğunda paydan daha fazla ($\bar{X} = 2.1$) alırken, erkek olduğunda daha az ($\bar{X} = 1.78$) almışlardır. Ancak, bu yaş grubu erkeklerinin kendilerine aldıkları payın miktarında hipotetik çocuğun cinsiyeti anlamlı bir etki yaratmamıştır.

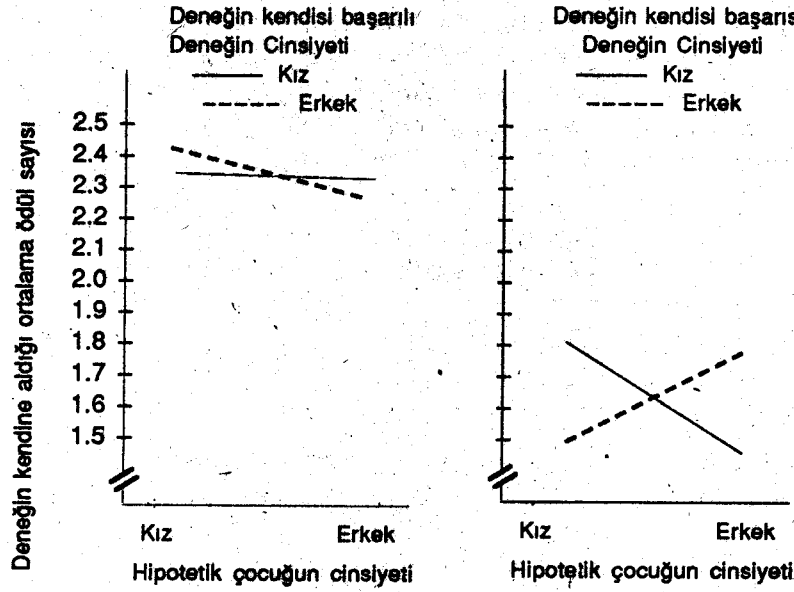

Şekil-1. Deneğin kendine aldığı ödül sayısı üzerinde yaşı, cinsiyeti ve hipotetik çocuğun cinsiyetinin ortak etkisi

Deneklerin kendi cinsiyetleri ile hipotetik çocuğun cinsiyetinin ortak etkisi, Şekil-2'de izlendiği gibi, deneklerin kendi başarı durumlarına göre de bir değişme göstermektedir ($F(1,288) = 11.07, p < .01$). Hem kızlar hem de erkeklerin, başarılı olduklarında kendilerine aldıkları payın miktarında hipotetik çocuğun cinsiyetine göre bir değişme olmazken, başarısız olduklarında bir değişme olmuştur; her iki cins de başarısız olduklarında, hipotetik çocuk hemcinsi olduğunda (kızlarda $\bar{X} = 1.98$ ve erkeklerde $\bar{X} = 1.85$), karşı cinsten olduğu duruma (kızlarda $\bar{X} = 1.58$ ve erkeklerde $\bar{X} = 1.58$) kıyasla kendilerine daha fazla pay almışlardır.

Deneğin kendine aldığı pay üzerinde deneğin yaşı, cinsiyeti, hipotetik çocuğun cinsiyeti ve başarı durumunun dördü ortak

etkisi de anlamlı düzeyde bulunmuştur ($F(1,288) = 4.92, P < .05$). Bu dörtlü ortak etki Şekil-3'te gösterilmiştir.

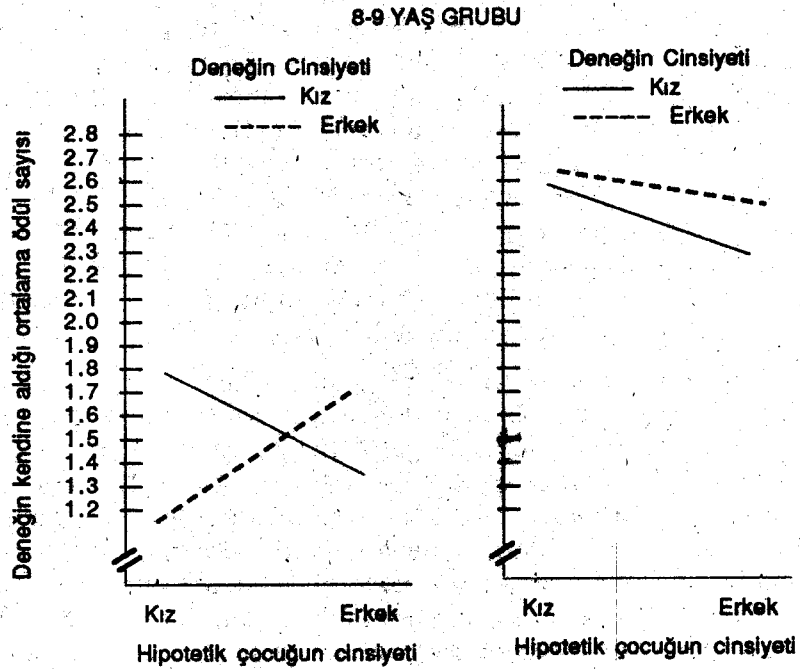
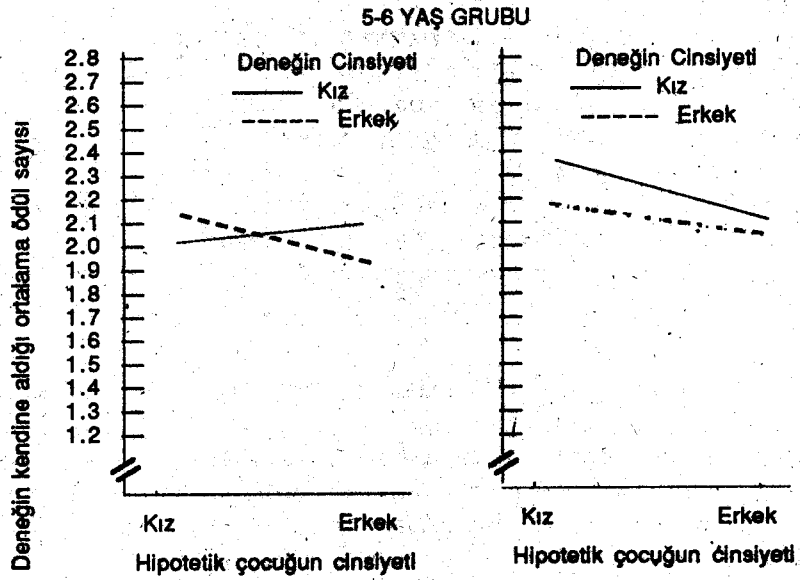

Şekil-2. Deneğin kendine aldığı ödül sayısı üzerinde başarı durumu, cinsiyeti ve hipotetik çocuğun cinsiyetinin ortak etkisi

Şekil-3'te görüldüğü gibi, hipotetik çocuğun başarılı olduğu durumda kız ya da erkek olması, 5-6 yaş grubundaki deneklerin kendilerine aldıkları payın miktarını etkilememiştir; tüm denekler hemen hemen eşit pay almışlardır. Ancak, hipotetik çocuk başarısız olduğunda kız ya da erkek oluşuna bakmaksızın tüm denekler kendilerine daha fazla pay almışlardır. Diğer yandan, hipotetik çocuğun başarılı olduğu durumda 8-9 yaş grubundaki hem kızlar hem de erkekler, hipotetik çocuk hemcinsleri olduğunda (kızlarda $\bar{X} = 1.70$ ve erkeklerde $\bar{X} = 1.60$) karşı cinsten biri olduğu duruma (kızlarda $\bar{X} = 1.30$ ve erkeklerde $\bar{X} = 1.20$) kıyasla kendilerine ödülde daha fazla pay almışlardır.

Sekiz-dokuz yaş grubundaki hem kızlar hem de erkekler, hipotetik çocuğun kız olsun erkek olsun başarısız olduğu durumda (hipotetik çocuk kız olduğunda kızların $\bar{X} = 2.50$, erkeklerin $\bar{X} = 2.60$; hipotetik çocuk erkek olduğunda kızların $\bar{X} = 2.25$, erkeklerin $\bar{X} = 2.50$), başarılı olduğu duruma (hipotetik çocuk kız olduğunda kızların $\bar{X} = 1.70$, erkeklerin $\bar{X} = 1.20$; hipotetik çocuk erkek olduğunda kızların $\bar{X} = 1.30$, erkeklerin $\bar{X} = 1.60$) kıyasla daha fazla pay almışlardır.

Şekil-3. Deneğin kendine aldığı ödül sayısı üzerinde yaşı, kendi cinsiyeti, hipotetik çocuğun cinsiyeti ve başarı durumunun dörtlü olarak etkisi

TARTIŞMA

Hatırlanacağı gibi bu araştırma, çocukların ödül bölüştürme davranışlarında cinsiyete bağlı bir farklılığın bulunup bulunmadığını incelemek amacıyla düzenlenmiştir. Bulgular bölümünde belirtildiği gibi, gerek deneklerin kendi cinsiyetlerinin gerekse hipotetik çocuğun cinsiyetinin, ödül bölüştürme davranışlarını tek başına etkilemediği görülmüştür. Bu sonuçlar, çocukların ödül bölüştürme davranışlarında cinsiyete bağlı bir farkın gözlenmediği araştırma bulgularıyla uyusmaktadır (Lane ve Coon, 1972; Lerner, 1974; Streater ve Chertkoff, 1976).

Bununla birlikte, ödül bölüştürme davranışlarında ortak etki düzeyinde bazı farklılıklar gözlenmiştir. Bu farklılıklardan bir tanesi kızların, başarı ve başarısızlıktan bağımsız olarak, karşı cinse hemcinslerine kıyasla ödülünden daha fazla pay vermeleri şeklinde genel bir eğilim göstermeleridir. Kızların, hipotetik çocuk erkek olduğunda kız olduğu duruma kıyasla ödülünden kendilerine daha az pay almaları, toplumdaki kendi cinsiyetlerine ilişkin rol beklentilerinden kaynaklanmış olabilir. Kızlar, toplumdaki yaygın değerler ve normlar doğrultusunda toplumsallaşma süreci içinde erkek çocuğa daha fazla değer verildiğini (Kağıtçıbaşı, 1981) sezmiş ve bununla ilişkili olarak karşı cinse daha verici davranmalarının beklendiğini öğrenmiş olabilirler. Ayrıca, kızların karşı cinse ödülünden daha fazla pay vermeleri, toplumda kadının genellikle ikinci konumda olarak algılanışı dolayısıyla (Kağıtçıbaşı, 1982; Kandiyoti, 1982) erkek çocuğun daha fazla hak ettiğini kabullenmeyi öğrenmiş olmalarına işaret edebilir.

Oysa, başarı durumu işin içine girdiğinde kendi cinsine kıyasla karşı cinse bu ayrıcalıklı davranma eğilimi kızlarda olduğu kadar erkeklerde de gözlenmiştir. Ancak, hemcinslerine karşı bu ayrımcı eğilim deneklerin kendileri başarısız olduğunda söz konusudur. Deneklerin hemcinsleri ile karşı cinse bu farklı davranışları, cinsiyet farklılıklarının esas olarak sosyal ilişkilerde ortaya çıktığını belirten Maccoby'nin (1988) görüşüne dayanarak açıklanabilir. Çocukların çok küçük yaşlardan beri hemcinsleri ile oynamayı tercih ettiklerini belirten Maccoby (1988; 1990), bu seçimin kızların ve erkeklerin etkileşim tarzlarının farklı oluşundan kaynaklandığını;

kızlarda sözel oysa erkeklerde fiziksel hareketlere ve güce dayanan etkileşim tarzının ağır bastığını ifade etmektedir. Bu görüşe göre, kızlar erkeklerle birlikte olduklarında, hemcinsleriyle birlikte oldukları duruma kıyasla daha pasif davranırlar, onlar üzerinde pek etkili olamazlar oysa hemcinsleri ile birlikte olduklarında onlara söz geçirebilirler. Bu açıdan yaklaşıldığında, hipotetik çocuk kendi cinsinden olduğunda deneklerin kendi başarısızlıklarını pek dikkate almama eğilimleri, kızların hemcinsleriyle birlikte olduklarında onları etkileme ve isteklerini elde etme güçlerinin daha fazla olmasından kaynaklanmış olabilir. Yine aynı paralelde, kızlar erkek çocukların mevcudiyetinde daha pasif oldukları için başarısız olduklarında karşı cinsten çocuğa daha fazla pay vermiş olabilirler. Öte yandan, yine Maccoby'nin (1988; 1990) araştırmalarının sonuçları, erkek çocukların yetişkinlerin mevcudiyetinde kız çocuklarına daha çok hak tanıdıklarını ve onlara daha yumuşak davrandıklarını göstermiştir. Bu sonuçlarla ilişkili olarak, bu çalışmada, erkek çocukların karşı cinsle, hemcinslerine kıyasla daha fazla ödül dağıtmaları da araştırmacının yanlarında bulunmasına bağlanabilir. Ayrıca, toplumumuzda genelde orta ve üst-orta sosyo-ekonomik düzeylerde yaygın olan ve erkeklerin kızlara karşı daha nazik ve koruyucu davranmalarına ilişkin beklentilerin de toplumsallaşma süreciyle aktarılması, erkek çocukların ödülleri dağıtırken kızlara cömert davranmalarını açıklamada bir ipucu oluşturabilir.

Bu araştırmaların sonuçları, Reis ve Jackson'ın (1981) yetişkinler üzerinde yapmış oldukları çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Ancak, Reis ve Jackson, her iki cinsin de hemcinslerine kıyasla karşı cinsle daha fazla ödül dağıtmalarını, hoş görünme ve olumlu bir izlenim yaratma amacıyla gerçekleştirdikleri şeklinde yorumlamışlardır. Aynı açıklama biçimi bu çalışma için de geçerli olabilir; şöyleki denekler yetişkin olan araştırmacıyı otorite figürü olarak algılamış ve onun üzerinde olumlu bir izlenim yaratmak amacıyla başarısız olduklarında kendilerine daha az almış olabilirler. Bu durumda, bir yerde, araştırmacının mevcudiyetinde denekler, onun kendilerinden ne şekilde davranmalarını beklediği düşünceyle de hareket etmiş olabilirler.

Kızlarla erkeklerin ödül bölüştürme davranışlarının hipotetik çocuğun cinsiyetine göre değişmesinde, diğerinin başarı ya da başarısızlıklarına yaptıkları nedensel yüklemelerin de etkili olacağı düşünülmektedir. Bununla ilişkili olarak yapılan bir çok çalışmada, erkeklerin başarıları yetenekli oluşlarına yüklenirken, kadınların başarıları ise görevin kolay oluşuna, aşırı çaba göstermelerine ya da şansa yüklenmiştir (Deaux ve Emswiller, 1974; Feather ve Simon, 1975; Taynor ve Deaux, 1975). Başarının yeteneğe yüklenmesi belki de daha olumlu bir değerlendirmeyi ima edebilir. Nitekim, Şahin (basımda) çalışmasında deneklerin, hipotetik çocuğun yeteneği ile başarılı olduğu koşulda, çabası ile başarılı olduğu koşula kıyasla daha fazla ödül dağıttıklarını göstermiştir. Ancak, sözü edilen bu çalışmada, hipotetik çocuğun cinsiyeti değişimlenmemiştir. Bu çalışmada kız ve erkek deneklerin ödül bölüştürme davranışlarının hipotetik çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermesinde, bu çocuğun başarı ya da başarısızlığına yaptıkları nedensel yüklemenin rolü olabilir. Örneği belki de kız denekler, karşı cinsten hipotetik çocuğun başarısını yeteneğe, hemcinslerinininkini de çabaya yükledikleri için ona ödülünden daha fazla pay vermiş olabilirler. Erkekler ise belki de kendileri başarısız iken diğer erkek çocuğun başarısını yeteneğe yüklemeyi kendilerine yedirememekte, hemcinslerini rakip olarak gördükleri için, karşı cinsin başarısını da yeteneğe yükleyerek ona daha fazla pay vermiş olabilirler. Aslında bu nokta, araştırılması ilginç olan bir soru niteliğini taşımaktadır.

Hipotetik çocuğun cinsiyetine bağlı olarak deneklerin ödül bölüştürme davranışlarında görülen farklılıkta yaş değişkeninin de etkili olduğu gözlenmiştir. Yukarıda sözü edilen, ödül dağıtımında diğer kişinin cinsiyetini dikkate alma eğilimlerine sadece 8-9 yaş grubunda rastlanmaktadır. Bu da, ödül bölüştürme açısından diğer çocuğun cinsiyetine göre ayırıcı davranma eğiliminin 5-6 yaş grubunda henüz açığa çıkmadığını göstermektedir.

Ödül bölüştürme davranışında başarı ya da başarısızlığın hesaba katılması da yaşa bağlı olarak değişme göstermektedir. Şöyle ki, hem kendisinin hem de diğer çocuğun başarılı ya da başarısız oluşunu dikkate alma, genel olarak 8-9 yaş grubunda görülmektedir; bu yaş grubundaki çocuklar, başarılı olduklarında kendilerine daha fazla alırken başarısız

olduklarında daha az almışlardır. Bu bulgu ise, 8-9 yaş grubunda ödül hak etmede başarılı olup olmamanın yeri olduğunun kavrandığını, oysa 5-6 yaş grubunda bu olgunun henüz pek kavranmadığını, ödüllerin daha çok özçikarcı ve eşitlik ilkelerine göre dağıtıldığını göstermektedir. Bu sonuçlar, aynı zamanda, daha önceki çalışmaların bulgularıyla da uyusmaktadır (Damon, 1980; Hook, 1978; Hook ve Cook, 1979; Lane ve Coon, 1972; Lerner, 1974; Peterson, Peterson ve McDonald, 1975; Şahin, 1985).

KAYNAKLAR

- Benton, A.A. (1971). Productivity, distributive justice and bargaining among children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18, 68-78.
- Callahan-Levy, C. ve Messé, L.A. (1979). Sex differences in the allocation of pay. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 433-447.
- Damon, W. (1980). Patterns of change in children's social reasoning: A two year longitudinal study. *Child Development*, 51, 1010-1017.
- Deaux, K. ve Emswiller, T. (1974). Explanations of successful performance on sex-linked tasks: What is skill for the male is luck for the female. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29, 80-85.
- Feather, N.T. ve Simon, J.G. (1975). Reactions to male and female success and failure in sex-linked occupations: impressions of personality, causal attributions, and perceived likelihood of different consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 20-31.
- Hook, J.G. (1978). The development of equity and logicomathematical thinking. *Child Development*, 49, 1035-1044.
- Hook, J.G. ve Cook, T.D. (1979). Equity theory and cognitive ability of children. *Psychological Bulletin*, 86, 429-445.
- Jackson, L.A. (1987). Gender and distributive justice: The influence of gender-related characteristics on allocations. *Sex Roles*, 17, 73-91.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Sex roles, value of children and fertility in Turkey. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex roles, family and community in Turkey*. Bloomington: Indiana University Turkish Studies.
- Kahn, A., Nelson, R.E. ve Gaeddert, W.P. (1980). Sex of subject and sex composition of group as determinant of reward allocation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 737-750.
- Kandiyoti, D. (1982). Urban change and women's roles in Turkey: an overview and evaluation. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex roles, family and community in Turkey*. Bloomington: Indiana University Turkish Studies.
- Kidder, L.G., Bellettire, G. ve Cohn, E.S. (1977). Secret ambitions and public performances: The effects of anonymity on reward allocations made by men and women. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13, 70-80.
- Lane, I.M. ve Coon, R.C. (1972). Reward allocation in preschool children. *Child Development*, 43, 1382-1389.
- Lane, I.M. ve Messé, L.A. (1971). Equity and the distribution of rewards. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20, 1-17.
- Lerner, M.J. (1974). The justice motive: "Equity" and "parity" among children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29, 539-550.
- Leventhal, G.S. (1973). Reward allocation by males and females. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Montreal.
- Leventhal, G.S. ve Anderson, D. (1970). Self-interest and maintenance of equity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 15, 57-62.
- Leventhal, G.S. ve Lane, D.N. (1970). Sex, age and equity behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 15, 312-316.
- Leventhal, G.S., Popp, A.L. ve Sawyer, L. (1973). Equity or equality in children's allocation reward to other persons? *Child Development*, 44, 753-763.
- Maccoby, E.E. (1988). Gender as a social category. *Developmental Psychology*, 24, 755-765.
- Maccoby, E.E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist*, 45, 513-520.

- Major, B. and Adams, J.B. (1983). The role of gender interpersonal orientation and self presentation in distributive justice behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 598-608.
- Major, B. and Deaux, K. (1982). Individual differences in equity behavior. J. Greenberg ve R. Cohen (Eds.) *Equity and justice in social behavior*. New York: Academic Press.
- Messé, L.A. ve Callahan-Levy, C. (1979). Sex and message effects on reward allocation behavior. *Academic Psychology Bulletin*, 1, 129-133.
- Mikula, G. (1974). Nationality, performance, and sex as determinants of reward allocation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29, 435-440.
- Peterson, C., Peterson, J. ve McDonald, N. (1975). Factors affecting reward allocation by preschool children. *Child Development*, 46, 942-947.
- Reis, H.T. ve Jackson, L.A. (1981). Sex differences in reward allocation: Subjects, Partners and Tasks. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 465-478.
- Sagan, K., Pondel, M. ve Wittig, M.A. (1981). The effect of anticipated future interaction on reward allocation in same-and opposite-sex dyads. *Journal of Personality*, 49, 430-449.
- Streater, A.L. ve Chertkoff, J.M. (1976). Distribution of rewards in a triad: A developmental test of equity theory. *Child Development*, 47, 800-805.
- Şahin, D. (1985). Çocukların bölüşüme ilişkin haklılık yargılarında görev ve pay dağılımlarının etkisi. N.Öner, G. Yıldırım ve A. Baykal (Ed.) III. *Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, sf: 244-254, Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şahin, D. (1990). Okul-öncesi çocukların kendilerinin ve başkalarının başarı ve başarısızlıklarına ilişkin nedensel yüklemeleri. *Psikoloji Dergisi*, 7, 11-20.
- Şahin, D. (Basımda). Çocukların başarıya ilişkin nedensel yüklemelerinin ödül bölüşdürme davranışları ve duyguları üzerindeki etkisi. *Psikoloji Dergisi*.
- Taynor, J. ve Deaux, K. (1975). Equity and perceived sex differences: Role of behavior as defined by the task, the mode and the action. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 381-390.

